

Resum

La historiografia jurídica catalana té els seus inicis al llarg dels segles XVI i XVII. Davant del perill que representava l'involucionisme de la monarquia castellana contra les institucions catalanes, autors com Peguera i, Bosch recerquen les principals institucions públiques que han configurat l'essència jurídica del país.

Després de la derrota del 1714, no torna a fer-se cap estudi rellevant fins a l'arribada d'Antoni de Capmany de Montpalau. El segle XVIII assenyala el desenvolupament de la Universitat de Cervera amb un nom propi dins de la historiografia del dret, Ramon Llàtzer de Dou. Arribat el XIX, amb la codificació s'inicia una època de tradició i renovació amb Vives i Cebrià, Martí d'Eixalà, Antoni Elies i altres. Cap a l'any 1860 apareixen un grup de juristes catalans que, seguint un corrent originari d'Alemanya, propugnen estudiar el dret tradicional, rebutjant el racionalisme i la formació abstracta de la legislació. Destaca entre tots Duran i Bas.

En el segle XX, l'estudi de la història del dret ha anat assolint un gran desenvolupament, gràcies a l'aplicació sistemàtica de nous mètodes historiogràfics en la recerca de les fonts antigues. Apareixen estudiosos com Carreras Candi, Valls Taberner, Ramon d'Abadal o Rovira i Armengol. Dins del camp de la investigació del dret privat destaquen autors com Martí Miralles i Maspons Anglasesell.

Abstract

Catalan legal historiography has its beginnings in the XVIth and XVIIth centuries. Faced with the danger of the retrograde measures taken by the Castilian monarchy against Catalan institutions, authors such as Peguera and Bosch investigated the main public institutions which had fashioned Catalonia's legal identity.

---

* Aquest treball s'inclou dins del programa «Los juristas y la construcción de un sistema de derecho privado: el caso de Catalunya (siglos XIII-XX)», subvencionat per la Direcció General de Investigación (referència provisional BJU 2003-09552-C03-01)

After the defeat of 1714, there was no study of any relevance until the arrival of Antoni de Capmany i Montpalau. The XVIIIth century saw the development of the University of Cervera, with its own prominent figure in the study of legal history, Ramon Llätzer de Dou. Codification initiated a period of tradition and renewal in the XIXth century, with Vives i Cebrià, Martí d'Eixalà, Antoni Elies and others. Around 1860 a group of Catalan jurists emerged who, followers of a tendency originating in Germany, advocated study of traditional law, rejecting both rationalism and abstract framing of legislation. Duran i Bas was the most prominent of these.

In the XXth century the study of the history of law developed considerably thanks to the systematic use of new historiographical methods to investigate ancient sources. Historians such as Carreras Candi, Valls Taberner, Ramon d'Abadal and Rovira i Armengol emerged. Within the field of research into private law, authors such as Martí Miralles and Maspons Anglases stand out.

1. Introducció

Quan es parla d'historiografia jurídica es fa referència a les obres que tracten sobre la història del dret i dels autors que l'han estudiada. Centrant-nos en el cas català, tenim tot un seguit d'obres de conjunt redactades al llarg del segle xx que han estudiat aquesta temàtica des de diferents perspectives. La primera és la publicada per F. Valls Taberner, *Estudis d'història jurídica catalana*,¹ en què a més de repassar els autors que han configurat la historiografia catalana, també centra el seu estudi a conèixer l'origen i la formació del dret català medieval.

Anys més tard, el 1958, l'il·lustre civilista J. de Camps i Arboix publica a Barcelona *Historia del Derecho Catalán Moderno*. Som en un moment en què s'està portant a terme la compilació del dret civil especial català, del qual l'autor és força crític pel fet que amb la codificació s'impedia definitivament que el nostre dret pogués evolucionar. En el seu llibre, Camps remarca la difícil supervivència que han tingut les normes jurídiques catalanes, a causa de les tendències uniformadores i les imposicions del dret castellà, portades a terme sistemàticament per la monarquia al llarg dels últims tres-cents anys.

Ja més recentment, M. Figueras Pàmies ha publicat un treball centrat en la figura de Duran i Bas i el seu pensament. L'autora fa un acurat estudi de l'evolució de la historiografia del dret des de la fundació de la Universitat de Cervera fins a la creació de l'escola jurídica catalana en el segle XIX.²

S'ha de citar també un dels molts treballs de Joan B. Vallet de Goytisolo. Parlar de Joan B. Vallet és parlar d'un dels grans estudiosos de la història del pensament jurídic espanyol. Les seves obres tenen el mèrit d'harmonitzar aspectes tan diversos com la història, la filosofia, el

---

1. Barcelona, 1929.

2. M. FIGUERAS PÀMIES, *La Escuela Jurídica catalana frente a la Codificación española. Durán y Bas: su pensamiento jurídico-filosófico*, Barcelona, 1987.

dret, o el pensament polític. Per al que a nosaltres ens interessa, hem de fer menció del seu llibre *Reflexiones sobre Cataluña. Religación, interacción y dialéctica en su historia y su derecho*, en què estudia amb gran rigor l'evolució jurídica catalana des del segle XVI fins a l'actualitat, a través de figures tan emblemàtiques com Josep Finestres, Duran i Bas o, Ramon Maria Roca Sastre.³

2. Des dels inicis fins al decret de nova planta

Malgrat que a Catalunya hi ha una llarga tradició medieval de comentar els Usatges i el dret local portada a terme per figures com Jaume Callís, Tomàs Mires, Jaume Marquilles i Joan de Socarrats, pròpiament no és fins al segle XVII quan comença la historiografia jurídica catalana. El primer autor que s'ha de citar és Antoni Oliba, professor de lleis, advocat i magistrat de la Reial Audiència. A la seva obra *Comentariorum de actionibus* (Barcelona, 1606) hi ha una de les primeres exposicions metodològiques sobre l'origen i el desenvolupament del dret català. Concretament, dóna un llistat dels diferents autors que han comentat els Usatges i altres institucions jurídiques.⁴

Un aspecte comú que s'ha de remarcar entre tots els regnes de la Corona d'Aragó és l'estudi i la defensa de les institucions pròpies, davant del perill inqüestionable que representava l'involucionisme de la monarquia castellana. Podem dir que aquesta serà la línia que marcarà tot el segle XVII.

Un autor de pes que s'ha de mencionar és l'escriptor rossellonès Andreu Bosch, que publica *Sumari, index o epítome dels admirables, y nobilissims titols de honor de Cathalunya, Rossello y Cerdanya* (Perpinyà, 1628). Es tracta d'un llibre en què es recullen els Usatges, les Comemoracions de Pere Albert, ordinacions locals, privilegis, llibertats, constitucions, pragmàtiques, i a més s'enumeren les funcions que tenen els diferents càrrecs i oficis públics que hi ha al Principat.

El segon nom és el de Lluís de Peguera. El seu treball més conegut és *Practica, Forma y Stil, de celebrar Corts Generals en Catalunya, y materias incidentes en aquellas*, llibre publicat el 1632, quan l'autor ja era mort. El motiu de l'edició és el de donar a conèixer com s'havien de celebrar les Corts, atès que quasi ningú no en sabia el procediment, des de les últimes celebrades el 1599.

En aquesta mateixa línia i al regne de València, Llorenç Mateu Sanz publica el 1677 un *Tratado de la celebracion de Cortes Generales del reino de Valencia*. És un llibre escrit en castellà, en què també es descriu el funcionament d'aquesta institució.

---

3. Barcelona, 1989.

4. F. VALLS TABERNER, *Estudis...*, p. 9.

Ja a començaments del segle XVIII, Juan Lucas Cortés edita un dels primers treballs de conjunt de la història del dret hispànic. En l'epígraf IX tracta de les lleis catalanes: els Usatges i les constitucions (*De Catalanorum legibus*), utilitzant força la bibliografia existent (Zurita, Corbera, Bosch). També cita quins són les institucions més importants de dret públic que hi ha en el Principat.⁵

No podem deixar aquesta època sense mencionar, encara que sigui breument, el treball de Petrus de Marca, *Marca hispanica sive limes hispanicus* (París, 1688), que, malgrat ser un llibre històric, conté un interessant apèndix documental, en què es recullen capitulars, privilegis i sentències judicials del període comtal català.⁶

Iniciat el nou segle, són conegudes per tothom les gravíssimes conseqüències que la victòria borbònica de 1714 va comportar per a Catalunya. A part de l'anul·lació de les principals institucions de dret públic, el dret català també ho patirà de valent. Primer, per la derogació de moltes normes jurídiques i privilegis, i segon, perquè després de no poder continuar les Corts ni la Generalitat la seva tasca en l'àmbit legislatiu, el dret català quedarà paralitzat, sense possibilitat de renovar-se, ni de garantir la pervivència del sistema constitucional pactista, i serà substituït per una legislació monàrquica de caire absolutista en poca sintonia amb les aspiracions del país. És curiós observar que a diferència del que succeeix un segle abans, en què sorgeixen gran nombre de llibres defensors de les particularitats del dret públic català davant dels intents de la monarquia d'aplicar les lleis castellanes, ara, durant el segle XVIII, no hi haurà quasi cap autor que intenti recollir les institucions públiques i privades que havien format jurídicament el Principat durant cinc-cents anys.

Un aspecte que s'ha de considerar abans de citar el Reial Decret de Nova Planta són els informes que el 1715 van presentar alguns filipistes catalans davant del Consell de Castella, expedients que havien de servir de base per redactar el famós decret. Destaca el produït per Ametller, en el qual repassava les principals institucions catalanes, des de la Diputació fins a la Cúria de Jutges de Taula, amb un clar intent de conservar-les dins de la nova legislació.⁷

En el Reial Decret de Nova Planta, promulgat el gener de 1716, hi ha poques institucions públiques que es mantinguin. Les reformes tindran un clar intent d'introduir l'absolutisme a Catalunya, des de la Reial Audiència fins a les corporacions gremials i locals. Una de les poques institucions pròpies del país que es mantindrà sense cap modificació és el Consolat de Mar i, per tant, tot el dret vinculat a aquesta institució, és a dir, el dret marítim mercantil. Això és important, perquè aquesta continuïtat donarà lloc a la redacció del principal recull de documentació medieval que hi haurà al llarg del segle XVIII, de la mà d'Antoni de Capmany.

---

5. F. VALLS TABERNER, *Estudis...*, p. 10.

6. Vegeu el comentari que sobre aquesta obra ha fet Tomàs de Montagut a *l'Anuario de Historia del Derecho Español*, LXXX, 2000, p. 626-630.

7. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 20.

Pocs anys després de la publicació del Reial Decret, Domingo de Aguirre, antic professor de la Universitat de Barcelona, publica entre els anys 1721 i 1723 un llibre titulat *Discursis officis venalibus Generalitatis Cathalauniae*, en què exposa amb força amplitud el dret públic orgànic de Catalunya que hi havia abans del Decret, encara que manifestant el seu suport al corrent regalista i suprem del príncep.⁸

3. La Universitat de Cervera

El 17 d'agost de 1717 el monarca crea la Universitat de Cervera. És un altre aspecte no directament vinculat amb el Reial Decret, encara que sí una conseqüència innegable. En el decret d'erecció Felip V menciona que, a causa de les torbacions passades que el van obligar a tancar totes les universitats, i una vegada pacificat el Principat, vol donar al país una universitat literària que sigui una de les més grans d'Europa. Per tant, com a recompensa a la lleialtat de Cervera durant la guerra, ha decidit que a Catalunya hi hagi una única universitat, situada en aquesta població i sufragada amb les rendes de les antigues universitats catalanes.

Un dels aspectes que més ha cridat l'atenció és conèixer les raons per les quals el dret català no hi va ser pràcticament après, i per què van ser el dret romà i el canònic el centre de tots els estudis. Hi ha hagut diverses interpretacions. D'una banda, el dret romà havia estat des de la recepció un dels fonaments en què es basava el dret a Catalunya, sempre com a dret supletori, confirmat per la constitució de 1599. Per tant, no resultava tan estrany el seu ensenyament com sí que ho podia ser el del dret provinent de Castella, completament aliè a la tradició jurídica catalana. D'altra banda, per la formació del professorat, fonamentalment eclesiàstic i gran coneixedor del dret romà i del canònic.

Aquesta tendència romanista no impedirà que alguns professors dubtin de la conveniència d'explicar-lo. Dos acadèmics, Mujal i Potau, van adoptar una posició d'intransigència, comentant que aquest dret supletori no podia regir després de la publicació del Reial Decret de Nova Planta.⁹

En tot cas, sembla evident que el professorat va ser sempre molt afecte a la política borbònica, tant en matèria de legislació com en la seva potestat regalista.¹⁰ Per tant, en un ambient en què es considerava el monarca com la font de tot poder i dret, quedava molt lluny estudiar un dret públic foral institucionalista, que molt sovint el que feia era posar en evidència les limitacions potestatives que històricament havia tingut la monarquia. Com han apuntat Figa i Vallet, trenta promocions d'estudiants es van llicenciar a Cervera sense conèixer res del dret català.

---

8. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 47.

9. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 46 i J. B. VALLET DE GOYTISOLO, *Reflexiones...*, 1989, p. 268.

10. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 48.

Hi ha dos noms propis a la Universitat de Cervera, dos professors que destaquen de la resta: Finestres i Dou. Josep Finestres va néixer a Barcelona el 1688 i morí a Montfalcó el 1777. Encara que va redactar llibres sobre dret romà, també manifestà el propòsit d'escriure un treball sobre les institucions del dret català. Aquest llibre, del qual només tenim referències indirectes, havia de tenir com a títol *Historia iuris catalauni*. Segons que diu en la seva correspondència, el projecte estava tan avançat que fins i tot va estimular Gregori Mayans per a redactar una *Historia iuris valentini*, de la qual tampoc no tenim notícies.¹¹

Deixeble de Finestres serà Ramon Llätzer de Dou, professor i posteriorment canceller de la Universitat de Cervera. Va tenir un paper molt més actiu en favor del dret català, atès que va participar a les Corts de Cadis, on defensà el caràcter supletori del dret canònic i romà. La principal obra redactada per Dou és *Instituciones de Derecho Público general de España con noticia del particular de Cataluña y de las principales reglas de Gobierno de cualquier Estado* obra publicada a Madrid el 1800 en nou volums. El treball s'estructura en tres parts. La primera fa referència a les persones: públiques i privades. La segona, a aspectes tan diversos com les càrregues municipals, els exèrcits, les càtedres, l'agricultura, el cadastre. A l'última part s'exposen els judicis civils i penals. Malgrat que el títol menciona «institucions de dret públic», majoritàriament tracta el dret privat. Amb posterioritat també redactarà alguns treballs sobre lluíisme i censos emfitèutics, en què mostra un coneixement més que evident dels juristes clàssics catalans dels segles XVI i XVII.

És curiós observar que és a finals del segle XVIII i principis del XIX, coincidint amb la darrera etapa de la Universitat de Cervera, que els juristes allí formats comencen a interessar-se pels antecedents del dret català. Molts d'aquests treballs tenen en comú la utilització dels vells comentaristes de la jurisprudència catalana com Cancr, Fontanella, Ripoll o Mieres.

D'aquesta última època són els llibres de J. Tos i Urgellés, *Tratado de cabrevacion, según el Derecho y estilo del Principado de Cataluña* (Barcelona, 1826), i de R. Coll i Fabra, *Praxis forensis* (Cervera, 1826).

4. El segle XIX: tradició i renovació

La primera figura que s'ha de citar, a cavall entre els segles XVIII i XIX, és A. de Capmany i de Montpalau. Nascut a Barcelona el 1742, va fixar la residència a Madrid, on ocupà diversos càrrecs públics. Va organitzar i dirigir l'Arxiu del Reial Patrimoni de Catalunya (1802); va ser diputat de l'Ajuntament de Barcelona a Madrid, des d'on va mantenir una constant relació amb la Junta de Comerç barcelonina. El 1777 se li va encarregar l'estudi de l'antic comerç i marina de Catalunya. En produir-se la invasió napoleònica col·laborà en la tasca de convocar corts ge-

---

11. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 34.

nerals, que es van reunir a Cadis (1810). Membre de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, i malgrat considerar que la llengua catalana no tenia l'empenta del castellà com a instrument transmissor de la cultura, tingué una gran preocupació pel passat gloriós i medieval de la ciutat de Barcelona, i això es veu en obres com *Antiguos tratados de paces y alianzas entre algunos reyes de Aragón y diferentes príncipes infieles del África y de Asia desde el siglo XIII al XV* (1786) i *Ordenanzas de les armadas navales de la Corona de Aragón* (1787). Encara que la seva obra fonamental, considerada com el màxim exponent de la historiografia mercantil catalana del període, va ser sens dubte *Memorias históricas de la marina, las artes y el comercio de la antigua ciudad de Barcelona* (1779-1792), obra crítica i documentada en què estudia l'evolució dels principals fets històrics mercantils catalans. També s'ha de citar *El Llibre del Consolat del Mar*, obra impresa a doble text i traduïda al castellà, que té el mèrit d'haver alterat l'estructura tradicional de la compilació marítima, ordenant els capítols segons un pla sistemàtic de matèries. Pòstumament es va publicar el seu treball *Práctica y estilo de celebrar Cortes en el reino de Aragón, Principado de Cataluña y reino de Valencia* (1821).

Abans de l'arribada a Catalunya de l'escola històrica alemanya, que comportarà una renovació en la conceptualització dels estudis històrics, el període que comprèn des de la decadència de la Universitat de Cervera fins a la recepció del dret històric va significar una època de tradició i renovació dins la recerca del dret català. Som en un moment en què els juristes han de fer front al fenomen codificador. Per tant, la tradició és continuar mantenint l'estructura de la compilació de 1704, i la renovació en els estudis del dret català s'emmarca dins les possibilitats que ofereix la sistematització aportada pel Codi francès.

Crec que es fa necessari donar unes petites línies del que van ser les constitucions espanyoles, veritables inductores del procés de codificació a la Península. Així, mentre que les normes constitucionals redactades el 1837 i el 1845 no deixaven cap altra alternativa que la codificació única a tota la monarquia, les constitucions de Cadis, de 1869 i de 1876, malgrat recollir també aquest precepte, permetien acceptar tímidament la realitat plural del dret espanyol en proclamar que uns mateixos codis regiran a tota la monarquia, sense perjudici de les particularitats que determinin les lleis. En línies generals i en el millor dels casos, les codificacions van significar per als drets forals una nova retallada de competències.

Vives i Cebrià representa sens dubte la tradició. Alumne de la Universitat de Cervera, va exercir l'activitat judicial poc després d'haver obtingut el grau de doctor. Relator de l'Audiència, lletrat consultor del Tribunal de Comerç, degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona i president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Davant del moviment codificador que Vives viu de prop, va mostrar la seva preocupació que això significués un sacrifici per a la legislació catalana. Tot i criticar el projecte de Codi Civil de 1851,¹² va donar un suport matisat a aquesta nova manera de presentar el dret, lluitant per la conservació d'algunes institucions jurídiques

---

12. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 228.

com l'emfiteusi o la llibertat de testar. La seva gran obra, *Traducción al castellano de todos los Usajes y demás derechos de Cataluña que no están derogados, o no son notoriamente inútiles*, es va publicar a Barcelona, en quatre volums, entre els anys 1832 i 1838. Posteriorment va publicar-ne una segona edició actualitzada el 1861-1867, incorporant-hi noves lleis i reglaments, ampliant-ne la bibliografia i sobretot introduint-hi les Sentències del Tribunal Suprem. El treball va significar tornar de nou a ressaltar la importància del dret civil català, molt malmès després del Decret de Nova Planta. La traducció respecta la sistemàtica seguida per la Recopilació de 1704, seguint de prop l'ordre adoptat pel Codi de Justinià, conseqüència de l'aplicació supletòria al Principat del dret romà.¹³ És un text fidel a l'original, amb reproduccions del text llatí o català, encara que ho presenta com un comentari exegètic, mètode antiquat per la seva manca de planificació en l'exposició. A més, prescindeix de les categories generals per seguir encara vinculat a l'esquema de les recopilacions.¹⁴ Malgrat això, l'obra és molt més que una traducció dispositiva: constitueix un recull exhaustiu de la doctrina dels autors clàssics catalans. Un aspecte essencial és que Vives i Cebrià posa fi al costum generalitzat d'aplicar a Catalunya la llei castellana de Toro i la Novíssima Recopilació.¹⁵

Seguint la mateixa tradició de Vives i Cebrià, hi ha l'obra de fra Magí Ferrer, *Las leyes fundamentales de la monarquía española, según fueron antiguamente y según conviene que sean en la época actual* (Barcelona, 1843), i la de La Serna Montalban, *Elementos del Derecho civil y penal de España, precedidos de una reseña histórica de la legislación española*, que publica el 1841.

A València també hi ha un moviment recopilador del dret foral semblant al de Catalunya. El primer, i tal vegada la pedra angular en què es fonamentaran els posteriors estudis, és l'obra del jurista i polític Jaume Vilarroya, que publica a València el 1804 *Apuntamientos para escribir la Historia del Derecho valenciano y verificar una perfecta traducción de los fueros*. En la introducció menciona que ha intentat portar a terme una edició dels furs en llengua llemosina.

El 1810 sorgeixen a la llum dues obres sobre dret públic institucional. Primer el llibre de F. X. Borrull Vilanova, *Discurso sobre la constitución que dió al Reyno de Valencia su invicto conquistador el señor D. Jayme Primero*. Borrull, catedràtic, jutge i diputat a les Corts de Cadis, va ser un gran defensor de les institucions històriques valencianes i demanà la restitució dels furs en contra de l'opinió majoritària de l'època orientada cap a la unificació de la legislació. Per tant, va ser un personatge a contracorrent, molt crític amb les idees liberals. En l'aspecte institucional i més concretament en la recerca dels orígens i evolució de les Corts, s'ha de citar el treball de

---

13. J. EGEA FERNÁNDEZ en l'estudi introductori de la nova edició del llibre de P. N. VIVES I CEBRIÀ, *Traducción al castellano de los Usajes y demás derechos de Cataluña que no están derogados o no son notoriamente inútiles, con indicación del contenido de éstos y de las disposiciones por las que han venido a serlo, ilustrada con notas sacadas de los más clásicos autores del Principado*, Barcelona, 1989, p. XLIV.

14. J. EGEA FERNÁNDEZ en l'estudi introductori de la nova edició del llibre de P. N. VIVES I CEBRIÀ, *Traducción...*, p. XXXIX.

15. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 227.

Bartomeu Ribelles, *Memoria histórico-crítica de las antiguas Cortes del Reyno de Valencia*, que publica a València el 1810. És un treball en la línia de Borrull i de Vilarroya, defensora de l'antic dret valencià, en un moment de canvis polítics i constitucionals.¹⁶ Hi ha un clar paral·lelisme amb la figura de Capmany, que també en aquests anys publica un estudi sobre aquesta temàtica.

La renovació dels estudis sobre dret català s'emmarca dins de les possibilitats que ofereix la sistematització aportada pel Codi francès. J. A. Elías i E. de Ferrater publiquen un *Manual del Derecho vigente en Cataluña o sea, resumen ordenado de las disposiciones del Derecho real posteriores al Derecho llamado de Nueva Planta y de los anteriores así del Derecho municipal, como el canónico y romano aplicables a nuestras costumbres* (Barcelona, 1842). El treball, organitzat en llibres, presenta la seva formulació en articles que, seguint l'estructura del Codi, volen facilitar la localització de les disposicions. Es pot dir que per primera vegada es va fer una exposició moderna, és a dir, una mena de codi civil català.

Un cas a part és la figura de R. Martí d'Eixalà, que viu a cavall de diferents influències i escoles. Catedràtic de Dret Civil i Mercantil a la Universitat de Barcelona, va ser conegut per obres jurídiques didàctiques com el *Tratado elemental del derecho civil romano y español* (Barcelona, 1838). Malgrat criticar el Codi francès, n'adopta el pla en la seva exposició.¹⁷ De Martí d'Eixalà es pot dir que és l'introduïdor de l'escola escocesa al Principat i el precursor de l'escola històrica del dret. De la primera, també anomenada escola del sentit comú, pren el mètode atret pel rigor científic, amb una preocupació prioritària pels problemes de la teoria del coneixement, seguint el procediment analític i els fets comprovats.¹⁸ S'ha de dir que aquests principis no eren estranys a la mentalitat catalana. En tot cas, de la lectura del seu llibre *Manual de Historia de la Filosofía* (1842) se'n desprèn que va arribar a conèixer els fonaments d'aquesta escola no directament, sinó a través dels llibres francesos.¹⁹ Tanmateix, s'ha de dir que Martí d'Eixalà és considerat com el mestre i fundador de l'escola històrica del dret a Catalunya.²⁰

5. L'escola històrica del dret a Catalunya

Tota una revelació va comportar dins del pensament històric i jurídic català l'arribada de noves idees aparegudes a Alemanya, on sota el mestratge de Savigny es va iniciar un corrent contrari a la codificació, el racionalisme i la formulació abstracta de la legislació.

---

16. N. BAS MARTÍN, «Historiografía foral valenciana de los siglos XIX y XX», en el *Llibre de dret valencià a l'època foral*, València, 2002, p. 271.

17. J. EGEA FERNÁNDEZ en l'estudi introductori de la nova edició del llibre de P. N. VIVES I CEBRIÀ, *Traducción...*, p. XXX, nota 50.

18. M. FIGUERAS PÀMIES, *La Escuela...*, p. 102.

19. M. FIGUERAS PÀMIES, *La Escuela...*, p. 100.

20. M. FIGUERAS PÀMIES, *La Escuela...*, p. 102 i J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, 1958, p. 161.

Vallet de Goytisoló assenyala que la primera referència de l'escola històrica alemanya és la traducció i publicació a Barcelona el 1840 del llibre de Lerminier: *Introducción general a la historia del derecho*.²¹ M. Figueras creu que els inicis d'aquesta escola al nostre país es troben en un llarg corrent que comença a la Universitat de Cervera durant tot el segle XVIII. Així, amb Finestres i Dou s'inicia la crítica a les fonts històriques del dret; amb Joaquim Rey ja es defensa el dret consuetudinari popular, molt abans que Savigny fos conegut; amb I. Sampons Barba es dona a conèixer una exposició sistemàtica de les teories impulsades per l'escola històrica, i V. Rius Roca coincidirà amb Savigny en el seu contingut doctrinal.²²

Arribats en aquest punt es fa necessari determinar quins van ser els principis que donaran forma a aquesta escola a Alemanya i quines seran les seves transformacions quan arribi a Catalunya. Així, per a Savigny, el subjecte del dret és el poble. En conseqüència, el dret positiu és el dret popular. Hi ha a més a més un dret antic, un dret que sorgeix abans que qualsevol altre dret, que se'n diu dret consuetudinari. Els aspectes que configuren un poble són dos: la llengua i el dret. La llei es fonamenta en dos elements: un element individual i peculiar de cada poble, i un altre de general, degut a la naturalesa comuna de la humanitat. Amb l'escola històrica alemanya hi ha una idealització del període medieval, entès com el moment en què sorgeix el dret i la llei en la majoria dels pobles. A més, per a recercar el dret s'ha d'anar directament a les fonts i els documents originaris. Curiosament, Savigny no vol abandonar els estudis del dret romà, dret que fins a cert punt havia servit de base a la codificació civil i era l'antítesi del dret consuetudinari europeu, sinó que vol donar-li una nova concepció. Considera el dret romà com el veritable dret comú dels pobles medievals.

No cal dir que l'arribada d'un nou corrent jurídic en què es posava l'accent en un dret històric, en unes normes consuetudinàries, i al mateix temps es rebutjava la codificació i l'uniformisme del dret positiu va ser molt ben rebuda al Principat, on el projecte de Codi Civil de 1851 havia posat de manifest que els drets forals no tenien cabuda en aquesta nova legislació. Com diu Camps i Arboix, les doctrines de l'escola històrica van ser per al dret català una taula de salvació.²³ I no tan sols per al dret català sinó per a tots els drets particulars que hi havia a la Península.

Com van ser assumits a Catalunya aquests principis de l'escola alemanya?, o millor, quines van ser les característiques específiques de l'escola històrica del dret a Catalunya? A aquestes preguntes respon el mateix Duran i Bas, tal vegada el màxim representant d'aquest corrent dins del Principat, en un treball publicat el 1883, titulat *La escuela jurídica catalana*, i que va servir per a inaugurar el curs de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona d'aquest any. Així, ens diu que són característiques d'aquesta escola: «el de ser espiritualista sense abandonar l'idealisme. Pràctica sense ser empírica. Amb el principi ètic i l'element històric sense immobilitzar-se. Més inclinada al dret privat que al dret públic. Essencialment analítica sense deixar de banda la

---

21. J. B. VALLET DE GOYTISOLO, *Reflexiones...*, p. 278.

22. M. FIGUERAS PAMIES, *La Escuela...*, p. 106 i ss.

23. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 160.

síntesi, harmònica amb la filosofia del sentit comú, i per tant, la més adequada a un poble amb un gran sentit pràctic com és el català. Modesta en les seves pretensions perquè fonamenta les seves doctrines en l'observació dels fets». Continua dient que «tendeix a la reforma sense la destrucció, i posa l'ull en el passat, no per mera contemplació estètica sinó pel gran mestratge que conté». Són paraules que han estat recollides per diversos autors com Vallet, Camps, Figueras i altres.²⁴ Per a Duran i Bas, l'escola històrica catalana no té els seus orígens en l'antiguitat clàssica, sinó en l'edat mitjana.

Resulta evident que hi van haver diferències entre l'escola catalana i l'alemanya. En línies generals aquestes diferències provenen del paper que hi té la moral i del paper que hi té el costum. Savigny afirmava que el costum no genera el dret positiu sinó que és el signe pel qual es reconeix. Per contra, a Catalunya, els juristes i el poble van elaborar progressivament els costums per després ordenar-los i compilar-los.²⁵ Per tant, sí que van ser generadors del dret positiu. L'altra diferència prové de l'actitud amb el dret romà. L'escola de Savigny el considerava des d'una perspectiva teòrica, sense tenir present la pràctica del dret comú, és a dir, el dret romà com un dret professoral i no jurídic. En canvi, al Principat el dret romà havia estat històricament un dret aplicat, un dret supletori, i que per tant, podia ser invocat en un tribunal.

Molts juristes il·lustres catalans van pertànyer a aquesta escola, encara que la major part dels autors en citen només tres, tots ells deixebles de Martí d'Eixalà, com eren F. Permanyer i Truyet, E. Reynals i Rabassa, i sobretot M. Duran i Bas. Permanyer i Truyet, nascut a Barcelona el 1817, va ser polític, advocat i professor a la Universitat de Barcelona de Dret Civil, Comercial i Criminal, i a la Universitat de Madrid, de Filosofia del Dret. En la defensa de l'escola històrica manifesta que el seu objectiu no era el de salvaguardar els furs provincials, sinó el de conservar el dret tradicional davant de la innecessària tendència reformadora, perquè les institucions històriques sancionades per la tradició i consagrades per l'experiència són la consciència i el sentiment del país, i per tant la veritable i única font del dret constituït.²⁶ No cal dir que amb aquestes paraules hi ha tota una exposició de motius en defensa del dret històric català, i serà un defensor del seu manteniment davant de la projectada reforma del notariat.

E. Reynals i Rabassa, deixeble predilecte de Martí d'Eixalà, és el que millor representa el pont entre l'escola escocesa i l'escola històrica, el qual rep influències de totes dues.²⁷ Catedràtic i escriptor, la seva doctrina es fonamenta en dos principis: l'adhesió al cristianisme i a l'esperit nacional.²⁸ Defensor de la llibertat de testar i del manteniment dels drets forals en el projecte de Codi Civil de 1851, serà partidari del proteccionisme i del sistema hereditari català. Hi ha en ell un aspecte que el diferencia de Savigny: el de considerar la família i no pas l'indi-

---

24. J. B. VALLET DE GOYTISOLO, *Reflexiones...*, p. 279 i ss. i J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 169.

25. J. B. VALLET DE GOYTISOLO, *Reflexiones...*, p. 286-292.

26. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 162.

27. M. FIGUERAS PÀMIES, *La Escuela...*, p. 111.

28. M. FIGUERAS PÀMIES, *La Escuela...*, p. 111.

vidu com el fonament de l'Estat.²⁹ Entre els seus treballs destaquen *El Derecho de nuestros días* (Barcelona, 1859) i *El nuevo Derecho* (Barcelona, 1874), que van ser discursos pronunciats a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació.

En tot cas, si hi ha una persona que destaca per damunt de tothom, és M. Duran i Bas, figura que ha estat estudiada per molts autors com Prat de la Riba, Algarra, Camps, Permanyer, Rahola, Vallet, Figueras, Mirambell, Salvador Coderch, etc. És sens dubte el màxim difusor de l'escola històrica no tan sols a Catalunya sinó també a tot Espanya. Professor, advocat, polític, ministre, president de gran nombre d'institucions, ell mateix es considera com una persona que s'emmarca dins de l'escola històrica, fins al punt de crear una institució a Barcelona el 1869, amb la finalitat de donar a conèixer els principis d'aquesta escola: la Fundació Savigny.

Duran i Bas va ser un autor prolífic. Des de l'any 1848, que publica el seu primer treball, fins al 1902, va tractar moltíssims temes de jurisprudència, política i societat. Sobre l'escola històrica alemanya i la seva vessant catalana, amb les seves influències i la seva metodologia, destaquen els treballs següents: *Prólogo a la traducción castellana del sistema de derecho romano actual de Savigny* (Barcelona, 1878), *La escuela jurídica catalana* (Barcelona, 1883), *Relación entre el espíritu de las antiguas legislaciones de los pueblos y el de sus instituciones literarias populares* (1884), *La escuela histórica y Savigny* (1888), etc.

En tot cas, si hi ha una obra per la qual ha estat reconegut com un defensor del dret foral català, és *Memoria acerca de las instituciones del Derecho Civil de Cataluña, escrita con arreglo a los dispuesto en el artículo 4° del real Decreto de 2 de febrero de 1880* (Barcelona, 1883). Obra sufragada per la Diputació Provincial de Barcelona i escrita amb motiu de ser el vocal per Catalunya de la primera Comisión General de Codificación, amb l'encàrrec de fer una memòria de les institucions de dret civil català.³⁰ Davant del problema que representa la codificació espanyola amb el seu alè reformista i contrari als drets forals, Duran defensarà l'existència d'un codi independent per a cada regió, en lloc de redactar un sol codi amb apèndix.

Donada la importància i l'amplitud de la figura de Duran i Bas, crec que s'haurien de donar algunes idees generals sobre el seu pensament social, polític i jurídic. En aquest aspecte faig referència al treball de M. Figueras, que és qui millor ha resumit el seu tarannà. En el pla polític i social, és un liberal moderat, partidari del regionalisme català dins de la nació espanyola i de donar una solució a la qüestió social a través d'institucions històriques com els gremis o la tasca desenvolupada per l'Església catòlica. La seva teoria de l'estat és una combinació entre organicisme i individualisme, molt en la línia del pensament burgès català i espanyol de l'època.³¹ L'escola històrica del dret arribarà fins al segle xx, amb la figura de Victoriano Santamaría, considerada la primera autoritat en estudis consuetudinaris i entusiasta del dret popular.³²

---

29. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 164.

30. M. FIGUERAS PÀMIES, *La Escuela...*, p. 277.

31. M. FIGUERAS PÀMIES, *La Escuela...*, p. 277.

32. V. SANTAMARÍA, «Un siglo de escuela histórica», *Revista Jurídica de Cataluña*, Barcelona, 1914.

Paral·lelament a Duran, apareix dins del món jurídic català una altra personalitat: es tracta de J. M. de Brocà. Davant de l'escola jurídica històrica patrocinada per Duran, Brocà torna a partir de la metodologia de la tradició jurídica que havia iniciat Vives i Cebrià, encara que tampoc no es pot negar que també rep certes influències de l'escola de Savigny, sobretot pel que fa al paper de la història en el dret. Com aportació nova, Brocà presenta el dret català organitzat en èpoques i, pel que fa a les institucions civils, utilitza l'estructura moderna, tal com avui en dia s'estudia: dret de la persona, dret de la família, obligacions, drets reals i successions.³³

Les diferències amb Duran procedeixen de quina ha de ser la millor manera per defensar el dret civil català. Duran utilitzarà el dret romà de manera científica, per demostrar que és una de les fonts jurídiques que ha tingut el Principat. Brocà reclama la bondat del dret històric del país, en base als tractadistes, a les fonts i a les magnífiques sentències de la Reial Audiència.³⁴ Per tant, també hi haurà dues maneres de veure el dret romà: o a través dels juristes pràctics catalans dels segles XVI i XVII, en la línia de Brocà; o directament, del mateix dret romà, de les fonts romanes, sense intervencions, tal com fa l'escola històrica, i que és la línia defensada per Duran i Bas.

Brocà és l'últim representant de les tendències clàssiques del segle XIX. Representa la tradició catalana sense resultar tributària de l'obra de Savigny. Se l'ha considerat més com un historiador que com un civilista, i serà el treball de Duran, i no pas el de Brocà, el que es prendrà com a referència en la futura organització del dret civil català.³⁵

De l'obra de Brocà s'han de destacar dos treballs. El primer, *Instituciones de Derecho civil catalán vigente o sea exposición metódica y razonada de las leyes, costumbres y jurisprudencia de los autores y de la antigua Audiencia del Principado; completada con les doctrinas del Tribunal Supremo, precedida de una introducción histórica* (Barcelona, 1880). És un treball que va realitzar amb J. Amell, obra que posteriorment ampliarà i corregirà. Pren com a punt de referència el marc cronològic per, a continuació, repassar les institucions civils. El segon treball és el publicat poc abans de morir. Es tracta de la *Historia del Derecho en Cataluña, especialmente del Civil, y exposición de las instituciones del Derecho civil del mismo territorio en relación con el Código Civil de España y la Jurisprudencia* (Barcelona, 1918). El llibre està estructurat en sis etapes, des de la Reconquesta fins a la redacció del Codi Civil. Cal mencionar el gran coneixement que té dels juristes catalans clàssics, de manera que al final de cada període dóna un índex d'autors i de publicacions.

---

33. J. EGEA FERNÁNDEZ en l'estudi introductori de la nova edició del llibre de P. N. VIVES I CEBRIÀ, *Traducción, ...*, p. XXXIX.

34. E. ROCA I TRIAS en l'estudi introductori de la nova edició del llibre de Guillem de BROCÀ, *Historia del derecho de Cataluña especialmente del civil y exposición de las instituciones del Derecho civil del mismo territorio en relación con el Código Civil de España y la jurisprudencia*, Barcelona, 1985, p. XX.

35. E. ROCA I TRIAS en l'estudi introductori de la nova edició del llibre de Guillem de BROCÀ, *Historia...*, p. XXI.

A València també hi ha alguns treballs encaminats a recuperar el dret civil foral. En tot cas, la seva situació era molt diferent de la de Catalunya. Mentre que al Principat Felip V havia confirmat els drets propis, a València la derogació havia estat total. Si a Catalunya el dret civil era dret vigent, a València era només dret històric. En una línia reivindicatòria fa que, el 1851, Vicent Blanchart publiqui el llibre *Noticias históricas de la antigua legislación valenciana sobre el régimen de las aguas públicas*, estudi completat anys més tard per V. Sancho Tello, *Lecciones de Derecho civil foral* (València, 1886) i per Roc Chabàs. *Génesis del derecho foral de Valencia* (València, 1902).

Mallorca també se suma al procés per a recuperar el dret civil balear. Pedro Ripoll, en la seva qualitat de vocal corresponent de la Comisión General de Codificación, prepara una *Memoria sobre las instituciones de derecho civil de las Baleares* (Madrid, 1888). Paral·lelament, en aquestes mateixes dates es publica un treball titulat *Legislación foral vigente en Mallorca*, que encara que no porta el nom de l'autor ha estat unànimement atribuït a Emilio Bravo, magistrat de la Reial Audiència de Mallorca.³⁶ A finals del segle XIX, Maties Mascaró, notari de Palma, publica *Derecho Foral de Mallorca*, obra que anirà corregint i ampliant en diferents edicions. Ja a començaments del segle XX E. Sureda edita el llibre *Existencia y fuentes de la legislación foral de Mallorca*.

6. El panorama català a finals del segle XIX

Entre els partidaris de l'escola històrica del dret hi va haver sobretot una preocupació per defensar el dret civil, davant del perill que representava la codificació. Però aquesta no va ser l'única línia de treball que es va portar a terme. Al final del segle XIX, hi va haver també un gran interès per recuperar el dret públic i el dret local, fins al punt d'editar tant els antics furs, privilegis i costums municipals, com tota la legislació de Corts.

Sobre la recerca històrica de les Corts, el primer nom propi és sens dubte el treball de Pròsper de Bofarull, *Procesos de las antiguas cortes y parlamentos de Cataluña, Aragón y Valencia* (Barcelona, 1848). A continuació apareix J. Coroleu i Anglada, que estudiarà aquesta institució medieval amb el propòsit de reivindicar les antigues llibertats catalanes. És conegut per dues obres: *Las Cortes catalanas* (escrita amb Pella i Forgas, 1876) i *Los fueros de Cataluña* (1877). Un altre nom propi és B. Oliver i Estellés, al qual l'Acadèmia de la Història li va demanar, juntament amb Víctor Balaguer, la publicació de les actes de Corts dels antics regnes d'Aragó, de València i del Principat de Catalunya. El primer volum en va aparèixer l'any 1896.

A València també hi ha preocupació per recuperar el dret de Corts. El 1855, V. Boix publica *Apuntes históricos sobre los fueros del antiguo reino de Valencia*. En aquesta obra l'autor fa

---

36. R. PIÑA HOMS, *La creación del Derecho en el Reino de Mallorca*, Palma de Mallorca, Ediciones Cort, 1987, p. 19.

una anàlisi comparativa entre el centralisme que viu l'Espanya del moment i l'acte despòtic que Felip V va fer contra els valencians.³⁷ El 1861, s'edita el treball *Fueros y privilegios de la ciudad y Reino de Valencia, relativos a los derechos de la ciudad y su vega en la distribución de las aguas del Turia*. El 1875, S. Olave i Diez treu a la llum el llibre *Reseña histórica y análisis comparativo de las constituciones forales de Navarra, Aragón, Cataluña y Valencia* (Madrid, 1875). Ja al començament del segle xx, s'han de remarcar els treballs de M. Danvila i Collado, *Estudios e investigaciones histórico-críticas acerca de las Cortes y Parlamentos del antiguo Reino de Valencia* (València, 1905) i de M. Dualde Serrano, *Las Cortes Valencianas durante el reinado de Fernando e Isabel* (Madrid, s.a.).

Aquest moviment de recuperar el dret públic també arribarà a les Illes. L'obra més coneguda és la publicada per J. M. Quadrado, *Privilegios y franquicias de Mallorca. Cédulas, capítulos, estatutos, órdenes y pragmáticas otorgadas por los reyes de Mallorca, de Aragón y de España desde el siglo XIII hasta el fin del siglo XVII* (Palma, 1894) i el treball d'E. Aguiló, *Antiguas franquises i privilegis del regne*, publicat entre 1893 i 1898.

Hem de parlar encara de la recerca del dret local. Al final del segle XIX apareixen a Catalunya alguns estudis sobre costums, privilegis i ordinacions municipals. Un treball primerenc, el publica el 1849 Massot-Reynier sobre els *Costums de Perpinyà*, amb un apèndix dels Usatges de Barcelona. Editat per la Societat Arqueològica de Montpeller, és una admirable recerca sobre el dret català al Rosselló, que remarca la influència que hi han tingut els drets romà i canònic. La recerca del dret rossellonès continua amb J. A. Brutails, *Etude sur la condition des populations rurales du Roussillon au Moyen Age* (París, 1891), en què detalla les fonts del dret de la Catalunya Nord, i el llibre de Ch. Sabaté, *Essai sur les sources du Droit des comtes du Roussillon et de Cerdagne jusqu'en 1344* (Perpinyà, 1899).³⁸

Tal vegada la figura senyera en la recerca del dret local és B. Oliver i Estellés, que ja hem citat abans. Entre 1876 i 1880 publica a Madrid, en quatre volums, un detallat estudi dels Costums de Tortosa. El treball porta per títol *Historia del Derecho en Cataluña, Mallorca y Valencia. Código de les Costumbres de Tortosa*. Aquí pertoca fer una anàlisi comparativa entre el codi de Tortosa i altres textos normatius catalans. També hem de citar R. Foguet, conegut per dues obres: *Derecho catalán. Instituciones civiles de Tortosa* (Barcelona, 1892) i el *Llibre de les Costums de Tortosa* (1912).

Altres aportacions del final del segle són les de J. Soler i Palet, *Llibre dels privilegis de Terrassa* (Barcelona, 1899), en què recull 28 privilegis concedits a aquesta vila amb la transcripció dels documents; d'A. Balaguer Merino, *Ordinacions i bans del comtat d'Empúries*, publicat a Montpeller el 1879; i de J. Puiggarí, *Ordenanzas municipales de Castellón de Ampurias. Siglo XIV* (Barcelona, 1874).

---

37. N. BAS MARTÍN, *Historiografía...*, p. 275.

38. F. VALLS TABERNER, *Estudis...*, p. 15 i 22.

7. Des dels inicis del segle xx fins a la Guerra Civil Espanyola

Durant el segle xx l'estudi del dret català ha anat assolint un gran desenvolupament gràcies a l'aplicació sistemàtica de nous mètodes historiogràfics en la recerca de les fonts antigues. Hi ha una preocupació per cercar les obres jurídiques primerenques, és a dir, les que han configurat el dret històric català, com els Usatges, les cartes de població i franquícies, els costums o els diplomes carolingis. També hi ha un interès en l'obra d'alguns juristes catalans dels segles xvi i xvii, amb la publicació de sentències de la Reial Audiència de Catalunya. Tanmateix, es continua amb la recerca del dret civil fent estudis sobre institucions jurídiques concretes. També serà un fet característic d'aquest període la publicació d'un gran nombre de llibres divulgatius sobre el dret català en general i el dret civil en particular.

D'aquest període històric cal remarcar l'estudi de les institucions de dret públic. Des del final del segle xix la recerca de les Corts havia centrat totes les investigacions. A la nova centúria, hi haurà noves línies de treball cercant institucions com: els Jurats, el Mestre Racional, el Justícia de València, o els Portantveus. Destaca el fet que seran els autors valencians els que iniciaran aquest camí.

En la recerca dels antics documents catalans, s'ha de citar R. d'Abadal i de Vinyals, historiador i jurista que centra la seva investigació en el període comtal català. Després de publicar els Usatges amb Valls Taberner (Barcelona, 1913) i redactar la seva tesi doctoral sobre *Les Partides a Catalunya* (1914), iniciarà els seus estudis sobre l'època carolíngia, de la qual publicarà *Els Diplomes carolingis a Catalunya* (1926-1952). En la línia de fer nous estudis i edicions sobre els Usatges s'insereixen el treball de J. Rovira i Armengol, *Els Usatges de Barcelona i commemoracions de Pere Albert* (Barcelona, 1933); el de J. Ficker, *Sobre los Usatges de Barcelona y sus afinidades con las Excepciones legum romanorum* (1926); el l'E. Besta, *Usatici ed usi curiali di Barcellona* (1925), i el de J. Flach, *Los Usatges de Barcelona* (1930). També s'ha de citar la reimpressió, el 1906, per part del Col·legi d'Advocats de *Les constitucions y altres drets de Cathalunya*, és a dir, la compilació impresa a Barcelona el 1704.

Tanmateix, es continua estudiant el dret local. F. Valls Taberner, jurista, historiador i arxiver, col·labora amb Ramon d'Abadal en l'edició dels *Usatges de Barcelona* (1913), però una de les seves principals tasques serà recuperar els antics drets locals i comarcals. Comença per les *Consuetudines Ilerdenses* (1913) en un admirable estudi fet per a la seva tesi doctoral i, posteriorment, ampliarà la recerca a les valls pirinenques i a les terres gironines, *Privilegis i ordinations de les valls pirinenques: I. Vall d'Aran; II. Vall d'Àneu, Vallferrera i Vall de Querol; III. Vall d'Andorra* (1917-1920); *Els antics privilegis de Girona i altres fonts documentals de la compilació consuetudinària gironina de Tomàs Mieres* (1928). A més, Valls Taberner farà el primer estudi monogràfic sobre la historiografia del dret català, dins del llibre *Estudis d'història jurídica catalana* (Barcelona, 1929).

En la recerca del dret local s'ha de citar Cots i Gorchs, *Consuetudines Diocesis Gerundensis* (Barcelona, 1929), *Les «Consuetuds» d'Horta* (1931) i *Textos de dret rossellonès* (1932); i el po-

lític J. O. Anguera de Sojo, que estudia el dret català a l'illa de Sardenya, *Memoria sobre les investigacions fetes a la illa de Sardenya relatives al dret català* (1913) i *El dret català en la illa de Sardenya* (1914).

Fora del territori català, a Mallorca A. Pons publica en dos volums *Constitucions e ordinations del Regne de Mallorca (segles XIII-XIV)* (Palma, 1932-1934), i a València durant els primers anys del segle XX també hi ha una recerca de les fonts antigues. Així s'ha de parlar de S. Cebrián Ibor, *Los fueros de Valencia. Apuntes preliminares para su exposición y estudio* (València, 1925) i sobretot, R. Gayano Lluch, *Els Furs de València. Compilació històrica de les lleis orgàniques d'este Regne* (València, 1930).

La recerca en la història de les institucions de dret privat tindrà al llarg del segle XX una gran importància. Una vegada plasmat els fonaments i la recuperació del dret històric a través de les obres de Vives, Duran i Brocà, continuen les investigacions del dret civil, amb la particularitat d'iniciar-se a partir d'ara estudis concrets i especialitzats de les diferents branques del dret privat.

Sobre la història general del dret s'emmarquen les obres de Prats i Burgay, *Derecho vigente en Cataluña* (Barcelona, 1902) i d'A. Corbella, *Manual de Derecho catalán* (Reus, 1906). És curiosa l'opinió contraposada que sobre aquesta última obra hi ha entre J. de Camps i Arboix, que la qualifica de treball excel·lent,³⁹ i Valls Taberner, que creu que ni representa cap progrés, ni té tan sols el mèrit d'ésser un resum precís i clar.⁴⁰ A les Balears, M. Mascaró i Alberty publica a Palma *Derecho foral de Mallorca* (Palma, 1903).

Més incidència va tenir el treball de J. Pella i Forgas, *Código civil de Cataluña, Exposición del Derecho catalán comparado con el Código Civil español*, publicat a Barcelona el 1916 en quatre volums. Tothom accepta afirmar que aquest treball representa una nova contribució metodològica a l'estudi dels elements fonamentals del dret català, seguint pas a pas, article per article, l'ordre del Codi Civil. Encara que també trobem disparitats d'opinions entre Valls Taberner, que, sense treure-li importància, assenyalava que no comparteix ni el seu mètode ni molts dels seus punts de vista,⁴¹ i Camps i Arboix, que remarca l'originalitat del llibre.⁴²

Un altre nom propi que s'ha de tenir present és A. M. Borrell i Soler, professor de dret català, primer president dels Estudis Universitaris Catalans i magistrat l'any 1934 del Tribunal de Cassació de Catalunya. El 1923, publica el llibre *Dret Civil vigent a Catalunya*, estructurat en cinc volums. Es tracta d'un treball molt influenciat per l'escola de Savigny. S'ha comparat l'obra de Borrell amb la de Brocà, encara que es considera que la seva és superior, pel fet que Borrell tracta més extensament les institucions de major interès.⁴³ No falten veus crítiques de

---

39. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, 231.

40. F. VALLS TABERNER, *Estudis...*, p. 24.

41. F. VALLS TABERNER, *Estudis...*, p. 25.

42. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 231.

43. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 232.

la mà de Valls Taberner, que pensa que analitza alguns elements de la nostra legislació breument i de forma incompleta.⁴⁴

Una de les tendències més remarcables que hi haurà al llarg del segle XX és l'especialització en els estudis de dret privat. F. Carreras Candi, a més de dedicar-se a l'estudi del dret públic cercant les ordinacions urbanes d'alguns pobles de Catalunya, va editar a l'any 1909 un estudi sobre els orígens d'una de les institucions jurídiques privades amb més tradició en el Principat: l'emfiteusi. El treball porta per títol *Orígenes de la enfiteusis en Barcelona durante los siglos XI y XII*.

Una altra persona destacada dins de la investigació del dret civil català és sens dubte J. Martí Miralles, que, centrat en la recerca del dret successori, publica el 1925 el llibre *Principis del dret successori aplicats a fórmules d'usdefruit vidual i d'herència vitalícia*, en què estudia la necessitat de la institució d'hereu perquè hi hagi testament, la incompatibilitat de la successió testada i la intestada, i la indivisibilitat de l'acceptació i repudiació d'una herència. A més, va participar de manera destacable en la redacció de l'apèndix de dret català en el Codi Civil de 1930, amb la finalitat de millorar, modificar i posar al dia el projecte d'apèndix de Duran i Bas.⁴⁵

Un altre nom propi és el del notari gironí E. Salger i Olivet, que publica el 1913 *Institución de los fideicomisos y sus efectos en Cataluña*, en què per primera vegada reuneix la doctrina romana de la institució i la seva adopció a Catalunya, mantenint el principi que la llegítima era un crèdit sobre l'herència.⁴⁶

També destaca per les seves aportacions en el camp de la història del dret civil F. Maspons i Anglasesell, catedràtic de Dret Civil, defensor del dret foral català, director de l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat de Catalunya, membre de la Comissió Codificadora del Dret Català. Les seves recerques històriques van encaminades a recuperar els juristes clàssics catalans de l'època medieval i moderna, directament de les seves obres doctrinàries i de les seves decisions en les sentències dictades per la Reial Audiència. Autor prolífic, té com a obres més representatives: *Nostre Dret Familiar segons els autors clàssics Fontanella, Càncer, Comes, Mieres, Ferrer, etc. Cuestions dotals* (Barcelona, 1899), edició que renovarà i completarà el 1907 amb el treball *Nostre Dret Familiar segons els autors clàssics i les sentències del antic suprem Tribunal de Catalunya*. Es tracta d'una obra divulgativa, línia que continuarà amb altres treballs. També s'ha de citar: *Qüestions civils estudiades segons nostre dret per Lluís de Peguera* (Barcelona, 1913). Tota aquesta obra culminarà amb la publicació del llibre *Fonts de dret català* (Barcelona, 1963), en què, a través dels casos i les sentències dictats per la Reial Audiència, compilats pels clàssics, repassa totes les institucions històriques de dret civil català. Tanmateix, Maspons i Anglasesell destaca per l'edició de llibres divulgatius amb l'ànim de popularitzar el dret català, com ara *Com es fa un testament* (Barcelona, 1926), *Com es fa un tracte*

---

44. F. VALLS TABERNER, *Estudis...*, p. 28.

45. LI. PUIG FERRIOL en l'estudi introductor de la nova edició del llibre de J. MARTÍ MIRALLES, *Principis del Dret successori*, Barcelona, 1985. p. XII.

46. J. DE CAMPS Y ARBOIX, *Historia...*, p. 236.

(Barcelona, 1927), *El testament parroquial* (Barcelona, 1927), *La llei de la família catalana* (Barcelona, 1935) i *El règim successori català* (Barcelona, 1938).

A València durant els primers anys del segle xx sorgeix una figura importantíssima: Roc Chabàs. Canonge i arxiver de la catedral de València, les seves obres han servit de base a molts estudis posteriors, gràcies a la utilització d'una recerca molt metòdica. El 1902, publica *Génesis del derecho foral de Valencia*. D'aquest període també destaquen els treballs de V. Castañeda Alcover, *Estudios sobre la historia del derecho valenciano y en particular sobre la organización familiar* (Madrid, 1908); Uguet Soriano, *Apuntes para la reconstrucción del derecho procesal valenciano, según las disposiciones de sus fueros* (València, 1913) i sobretot els treballs de Beneyto Pérez que, amb Gayano Lluch i Carreres Zacarés, seran els primers a publicar les seves obres en valencià, concretament el llibre *Documents per a l'estudi del dret privat valencià al 700* (València, 1931), *Preliminars per a l'estudi del nostre dret* (València, 1932), *Iniciació a la història del dret valencià* (València, 1934-35) i *Per un index d'escriptors «super foris regni Valentiae»* (València, 1935).

Sobre personalitats que han tractat les institucions de dret públic català s'ha de citar en primer lloc E. de Hinojosa Naverós. Jurista, polític i historiador, va aprofitar la seva estada a Barcelona com a governador civil (1900) per replegar materials per a les seves obres: costums, cartes de població, privilegis, i diplomes. És un dels pocs autors castellans que han contribuït a la formació de la història del dret català. Cal citar entre les seves obres: *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media* (Madrid, 1906), *Le servage en Catalogne* (París, 1902), *Origen y vicisitudes de la Payesía de remensa en Cataluña* (Madrid, 1902) i *La réceptive du Droit romain en Catalogne* (París, 1910). S'ha de destacar que, de tornada a Madrid, crearà una escola acadèmica amb caràcter nacional, seguint les directrius de l'escola històrica.

Durant els anys vint, l'editorial Barcino va prendre la decisió de publicar alguns textos medievals catalans dins de la seva col·lecció *Els Nostres Clàssics*. Així, Rovira i Ermengol hi edita els *Usatges de Barcelona* (Barcelona, 1933); F. Valls Taberner hi estudia i publica en tres volums el *Consolat de Mar* (Barcelona, 1930-32); i R. Albert i J. Gassiot hi recopilen els *Parlaments a les Corts catalanes* (Barcelona, 1928).

Entre 1909 i 1935 a València té lloc la publicació de destacats estudis sobre institucions de dret públic foralista. Sobre dret fiscal i hisenda pública s'han de citar els treballs de García de Cáceres, *Impuestos en la ciudad de Valencia durante la época foral* (València, 1909); i de Ferraz Penals, *El Mestre Racional y la Hacienda foral valenciana* (València, 1913). Sobre l'administració de justícia, destaquen els llibres d'I. Villalonga Vallalba, *El régimen foral valenciano: Los jurados y el consejo* (València, 1916); i de J. Manglano, *Apuntes para una memoria del Justicia de Valencia* (València, 1916). Sobre la governació de l'antic regne de València, s'ha de parlar de J. Gadea Guiteras, *Del portant-veus de general gobernador en el Reino de Valencia durante la época foral* (Torrente, 1925); de J. Martínez Aloy, *La Diputación de la Generalitat del reino de Valencia* (València, 1930); i de L. Querol, *Las milicias valencianas desde el siglo XIII al XV* (Castelló, 1935).

8. Els estudis de la història del dret català des de l'any 1940 fins al 1970

Després de l'aturada que va comportar la Guerra Civil espanyola, cap l'any 1940, es reprenen alguns estudis sobre la història jurídica catalana. A partir d'ara i de manera molt clara serà sobretot a través de la Universitat de Barcelona on es generaran la majoria dels treballs. Hi apareixen noves figures: J. M. Font, P. Loscertales, J. Lalinde, S. Sobrequés, i fora de la Universitat hi haurà personalitats tan il·lustres com J. M. Pons i Guri, i J. de Camps i Arboix.

Entre les obres de conjunt, amb l'objecte de donar una visió general sobre la història del dret català públic, cal destacar S. Sobrequés i Vidal, *Història de la producció del dret català fins al Decret de Nova Planta* (Girona, 1972), i per a la història del dret privat, J. de Camps i Arboix, *Historia del Derecho Catalán moderno* (Barcelona, 1958), que ja hem citat abans.

Dins de la tasca de recerca que es fa a la Universitat, el primer nom que s'ha de citar és el de J. M. Font Rius, que des de la càtedra d'Història del Dret formarà una veritable escola per a l'estudi del dret històric català. Les seves publicacions han versat sobre els problemes jurídics de la conquesta cristiana i els orígens dels municipis. Tot això donarà lloc a la publicació de la seva obra bàsica: *Cartas de población y franquicia de Cataluña* (Barcelona-Madrid, 1969-1983). També es dedica a l'estudi de textos de dret local i comarcal (*El procés de formació dels Costums de Tortosa*), del règim municipal (*Génesis y manifestaciones iniciales del régimen municipal en Cataluña*) i de la recerca del dret senyorial (*Els orígens del cosenyoriu andorrà*). A més, ha estat continuador de l'obra inacabada de Ramon d'Abadal sobre la *Catalunya carolíngia*. Un altre estudiós del dret local és Pilar Loscertales: *La Costumbre de Lérida* (Barcelona, 1946).

Fora de la Universitat destaca J. M. Pons i Guri, jurista, arxiver i historiador, el qual també investiga les fonts del dret català, amb l'edició dels textos originals. Hem de citar les *Constitucions i altres Drets de Catalunya* (Barcelona, 1952); *Consuetudines Diocesis Gerundensis* (1953); *Constitucions sinodals de Girona de la primera compilació* (1967); *Constitucions conciliars tarraconenses de 1229 a 1330* (1975-76); *El llibre de la universitat de la vila de Blanes* (1969); *Actas de las Cortes Generales de la Corona de Aragón de 1362-63* (1982), i *Diplomatari del monestir de Sant Pol de Mar* (1966). De J. de Camps i Arboix, del qual ja hem parlat anteriorment, hem de citar treballs com *El decret de Nova Planta* (Barcelona, 1963) i *Memorial de Greuges* (Barcelona, 1968).

A València, després de la Guerra Civil, també es continuaran estudiant les fonts històriques de l'antic regne. S. Carreres Zacarés publica el 1944 *Ordenaciones municipales valencianas de la Edad Media*, i F. Almela Vives investiga la figura del mostassaf valencià: *El «Llibre del Mustaçaf» y la vida de la ciudad de Valencia a mediados del siglo XVI* (València, 1948).

L'estudi i la recerca del dret privat continua essent un aspecte essencial entre molts juristes catalans. És precisament en aquests anys que es produeix la compilació del dret civil especial de Catalunya. Entre les personalitats que van pertànyer a la Comissió que l'havia de portar a terme es trobaven Borrell i Soler, Anguera de Sojo i Martí Miralles. El 1948, té lloc la primera reunió, que pren com a punt de partida el projecte d'apèndix de 1930, que era una revisió del que havia proposat Duran i Bas. Ara, es decidí crear una nova comissió delegada per tal d'ac-

tualitzar i revisar el treball. Hi eren presents, entre altres, J. Maluquer Roses, J. M. de Porciolles, J. M. Roca Sastre i R. Faus Esteve. Acabada la seva tasca el 1955, el projecte va passar a la Comisión General de Codificación, per a ser revisat després pel govern i presentat a les Corts. Per fi va ser convertit en llei el 20 de juliol de 1960.⁴⁷

En la recerca de la història del dret privat català cal fer menció de J. Lalinde Abadía i de J. M. Pons i Guri. El primer centrà els estudis en l'evolució del dret de família: *La Dote y sus privilegios en el derecho catalán* (Barcelona, 1962), i *Capitulaciones y donaciones matrimoniales en el derecho catalán* (1965). De J. M. Pons i Guri cal mencionar obres tan significatives com *El testamento parroquial gerundense en el siglo XIV* (1963) i *Entre l'emfiteusi i el feudalisme* (1984).

A Mallorca, després de la Guerra Civil, els civilistes també van continuar posant l'atenció en l'estudi de les fonts del dret foral. Hi destaquen autors com Fèlix Pons, *Derecho civil de Mallorca* (Barcelona, 1950); L. Pasqual, *Derecho civil de Mallorca* (Palma, 1951); J. Melià, *El Dret civil de les Illes* (Palma, 1967), i E. Laguna, *La enfiteusis en el Derecho civil de Baleares* (Pamplona, 1968).

A València també es fan alguns treballs sobre dret privat foral. El Barón de Terrateig publica un estudi sobre dret successori, *Sobre testamentos valencianos en la época foral* (València, 1948), encara que serà el dret de família el que generarà més recerques: V. Sebastián Irazo, *La institución matrimonial en el derecho Sinodal Valenciano* (València, 1957); *La economía familiar valenciana en el Código de Jaime I (furs de Valencia) y su proyección en el llamado privilegio marital* (Madrid, 1959), i M. A. Belda Soler, *El régimen matrimonial de bienes en los Furs de Valencia: contribución al estudio de las instituciones del derecho histórico valenciano* (València, 1965).

Hem de parlar encara de les investigacions que sobre institucions de dret públic es fan a Catalunya. Un primer treball que s'ha de mencionar és el d'I. Rubio Cambroner, amb la seva monografia sobre *La Deputació del General de Catalunya en los siglos XV y XVI*, publicada en dos volums a Barcelona l'any 1949. En tot cas, la figura que cal destacar per la seva gran tasca de recerca i el seu rigor és la de J. Lalinde Abadía. Catedràtic d'Història del Dret, estudiós de l'evolució i l'organització de les principals institucions de la monarquia a Catalunya, ha publicat: *La Gobernación general en la Corona de Aragón* (Barcelona, 1963), *La institución virreinal en Cataluña: 1471-1716* (Barcelona, 1964), *La Jurisdicción real inferior en Cataluña: «corts, veguers, batlles»* (Barcelona, 1966) i *Las instituciones de la Corona de Aragón en el siglo XIV* (València, 1967).

També a València es continua amb les investigacions iniciades abans de la Guerra de publicar estudis sobre institucions de dret públic foral. Referent a l'organització política l'any 1950, F. Roca Traver edita a Saragossa *La Gobernación foral del Reino de Valencia: una cuestión de competencia*. El 1963, J. Mateu Ibars publica *Los virreyes de Valencia*. Pel que fa a l'organització judicial, cal citar B. Rull Vilar, *Organización judicial del antiguo Reino de Valencia* (València, 1950); A. Mut Calafell, *Inventario de la documentación del Justicia conservada en el Archivo del Reino de Valencia* (Madrid, 1958); F. Roca Traver, *El Justicia de Valencia* (València, 1970), i Pi-

---

47. J. VALLET DE GOYTISOLO, *Reflexiones...*, p. 319.

les Ros, *Estudio documental sobre el Bayle de Valencia. Su autoridad y jurisdicción* (València, 1970). Sobre la temàtica financera s'ha de mencionar S. Carreres Zacarés: *La Taula de Cambis de Valencia* (València, 1957).

9. Epíleg

Per acabar aquesta exposició i atès que el límit cronològic imposat pels organitzadors finalitza l'any 1970, m'agradaria mencionar breument quines han estat les línies d'investigació a la darrereria del segle xx. Sobre la història del dret públic català han estat precisament els deixebles del professor Font Rius, com Montagut, Piña, Tatjer, Soler, Serrano i altres, els que, des de diferents universitats catalanes, han continuat aquesta tasca. Per exemple, a la Universitat Pompeu Fabra T. de Montagut ha estudiat tant l'evolució de la fiscalitat de la monarquia catalana, amb *El Mestre Racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)* (Barcelona, 1987) com l'organització parlamentària al Principat amb la publicació del llibre *Pràctica, forma y estil, de celebrar Corts Generals en Cathalunya y materias incidentes en aquellas*, nova edició del llibre de Peguera (Madrid, 1998). En aquesta mateixa Universitat V. Ferro ha publicat la monografia *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta* (Vic, 1987). Des de la Universitat de les Illes Balears el professor Piña Homs ha centrat l'estudi en el dret públic mallorquí amb diversos treballs, com *El Gran i General Consell de Mallorca* (Palma, 1977), *Els reis de la Casa de Mallorca* (Palma, 1982) i *La creación del Derecho en el reino de Mallorca* (Palma, 1987). Des de la Universitat de Barcelona cal mencionar la tasca realitzada per A. Iglesia i F. Pacheco amb la seva recerca sobre l'arribada del *ius commune* a Catalunya. També cal citar diferents estudis sobre història del dret català publicats pels professors Gay Escoda, Sánchez Lauro, Oleart, Turull i Jordà aquest últim des de la Universitat Rovira i Virgili.

Amb referència a la història del dret privat Egea, Ferran Badosa, Roca, Coderch, Marsal i Mirambell han continuat amb la recerca del dret civil català. Les línies d'investigació han anat adreçades a recuperar compilacions del segle XIX. J. Egea Fernández fa un estudi introductor dins de la reimpressió de l'obra de Vives i Cebrià *Traducción al castellano de los Usages y demás derechos de Cataluña* (Barcelona, 1989). A. Mirambell i P. S. Coderch analitzen de nou el llibre de M. Duran i Bas, *Proyecto d'apèndix i materials recopilats del dret civil de Catalunya* (Barcelona, 1995). E. Roca i A. Mirambell estudien el treball de G. M. de Brocà, amb motiu de la reedició del text *Historia del Derecho de Cataluña especialmente del Civil y exposición de las instituciones del derecho Civil del mismo territorio en relación con el código Civil de España y la jurisprudencia* (Barcelona, 1985-1987) i Ll. Puig Ferriol fa una acurada introducció de la reedició del llibre de J. Martí Miralles *Principis del dret successori* (Barcelona, 1985). Un altre treball digne de menció és la recerca recopilatòria que han portat a terme els professors Espiau i del Pozo, en publicar els processos civils de la Reial Audiència al llarg del segle XVIII i del començament del XIX, amb el llibre *L'activitat judicial de l'Audiència de Catalunya en matèria civil (1716-1834)* (Barcelona, 1996).